

Dôvodová správa k zákonu o striedavej osobnej starostlivosti

A. Všeobecná časť:

Cieľom novelizácie zákona o rodine je zaviesť do praxe slovenských súdov a porozvodovej starostlivosti osvedčený systém striedavej starostlivosti o deti po rozvode rodičov. Striedavá starostlivosť zabezpečuje dieťaťu primeraný kontakt s obidvoma rodičmi, redukuje porozvodovú traumatizáciu detí, prispieva k citovej vyrovnanosti a zdravému psychickému vývoju detí. Striedavá starostlivosť sa na základe skúseností viacerých krajín, ako USA, SRN, Nórsko a Česká republika ukazuje ako najlepšia a najefektívnejšia forma porozvodovej starostlivosti o deti.

V USA jednotlivé štáty uplatňujú striedavú starostlivosť temer 25 rokov, V SRN bola striedavá starostlivosť upravená v príslušnom zákone v roku 1998 ako základná východisková starostlivosť, ktorá pretrváva aj po rozvode rodičov. Podobne v Českej republike sa novelizácia zákona o rodine v roku 1998 zamerala na zavedenie striedavej *starostlivosti do právneho poriadku ČR*.

Podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: *„Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.“*

Podľa čl. 18 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa: *„Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, vynaložia všetko úsilie na to, aby sa uznala zásada, že obaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa. Rodičia, alebo v zodpovedajúcich prípadoch zákonní zástupcovia, majú prvotnú zodpovednosť za výchovu a vývoj dieťaťa. Základným zmyslom ich starostlivosti musí pritom byť záujem dieťaťa.“*

Striedavá starostlivosť o dieťa znamená, že dieťa sa zverí do starostlivosti striedavo jednému a druhému rodičovi na presne stanovené časové obdobie opakovane. Súd zároveň vymedzí práva a povinnosti rodičov uplatňujúce sa počas týchto časových období.

V súhrnnej Správe o stave rodovej rovnosti na Slovensku a o činnosti Rady vlády SR pre rodovú rovnosť za rok 2008, ktorá bola schválená vládou 8.4.2009 a Národná rada SR túto správu odobrila na svojej 44. schôdzi, sa uvádza: *„Rodová rovnosť je základným atribútom právnej a sociálne spravodlivej demokratickej spoločnosti a jej dosiahnutý stupeň je ukazovateľom uplatňovania demokratických princípov ... vzhľadom aj na zvyšujúcu sa rozvodovosť je dôležitým ukazovateľom rodovej rovnosti v oblasti rodiny počet jednorodičovských rodín. Väčšina detí býva po rozvode pridelená matkám, pričom zákon o rodine neumožňuje striedavú starostlivosť“* koniec citátu.

Jednorodičovské rodiny podľa pohlavia (1990, 2001)

		1990	2001
Počet rodín	Matka	159342	213983
	Otec	31589	32375
Podiel zo všetkých jednorodičovských rodín v %	Matka	83,50%	86,90%
	Otec	16,50%	13,10%

Zdroj: UNECE – gender statistics

Štatistické údaje Hospodárskej komisie OSN pre Európu (UNECE) hovoria jasnou rečou - z porovnania rokov 1990 a 2001 je zrejmé, že trend zverovania detí do starostlivosti otcom bol za sledované obdobie v Slovenskej republike výrazne klesajúci, čo by samo o sebe neznamenal katastrofu, keby súčasne s týmto trendom súdy umožňovali deťom styk s obidvomi rodičmi v dostatočne pravidelnom, rovnocennom a rovnoprávnom rozsahu.

Otcovia v Slovenskej republike majú záujem o porozvodovú starostlivosť o dieťa. Prax súdov v Slovenskej republike je žiaľ taká, že rodič, ktorému nie je dieťa zverené do starostlivosti (v drvivej väčšine otec), sa môže s dieťaťom stýkať, na základe súdneho rozhodnutia, väčšinou 2x do mesiaca cez víkend. Otcovia nesúhlasia s tým, aby boli práva ich detí a rodičovské práva a povinnosti otcov zdeformované na pár dní do mesiaca za situácie, že dieťa je zverené do osobnej starostlivosti matky. Stretávanie sa otca s dieťaťom 2x do mesiaca cez víkend je iba o tom, aby dieťa úplne na otca nezabudlo a aby mal otec aspoň minimálnu motiváciu platiť na dieťa výživné – tu sa v žiadnom prípade nedá hovoriť o tom, že by takýto otec mal možnosť dieťa vychovávať. U detí vzniká riziko syndrómu zavrhnutého rodiča (The Parental Alienation Syndrome).

Byť dobrým otcom je nepochybne silný motív, ktorý motivuje mužov k úsiliu o rovnosť. V súčasnosti si aj na Slovensku stále viac mužov uvedomuje, že sú pre svoje deti dôležití a chcú s tým niečo urobiť.

Medzi odporúčaniami, ktoré sú uvedené v prílohe (2,d) Národnej stratégie rodovej rovnosti na roky 2009 – 2013 sa uvádza: „V záujme prekonania rodových rozdielov v domácej sfére treba prepracovať a nanovo definovať rodinnú politiku v SR a zosúladiť ju s politikou a princípmi rodovej rovnosti.“

V Programovom vyhlásení vlády SR z augusta 2006 sa v bode 3. Sociálna oblasť v podkapitole 3.5 Podpora rodovej rovnosti uvádza: „Vláda pri realizovaní svojej politiky bude striktné dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami a realizovať kroky k eliminácii akýchkoľvek foriem diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasového pôvodu, národnostného alebo etnického pôvodu, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie.“

V článku 41 Ústavy SR je vymedzený rámec ústavnej ochrany manželstva, rodiny a rodičovstva. Zákon o rodine č. 36/2005 Zb.z. je jeden z rozhodujúcich zákonov, ktorými sa čl. 41 Ústavy SR vykonáva. Zákon o rodine už žiaľ nedostatočne reaguje na vývoj a zmeny, ktoré nastávajú v spoločnosti.

Aj vedecká konferencia Dieťa v ohrození XVIII., ktorá sa konala v Bratislave v decembri 2009, poukázala na potrebu novelizovať Zákon o rodine. Predkladaný návrh zmeny zákona reaguje na Dohovor o právach dieťaťa. Využitie bolo porovnanie s úpravou zákona o rodine v Českej republike. Inšpiráciou bol aj nemecký *Cochemský model opatrovníckeho súdu* - podstatou tohto modelu je prevrátenie logiky opatrovníckej regulácie:

namiesto vybalancovania práva dieťaťa na obidvoch rodičov a práva rodičov na výchovu, je sudcovský imperatív, že je spoločnou rodičovskou povinnosťou dieťa aj po rozchode vychovávať.

Navrhovaná zmena Zákona o rodine poskytuje súdom možnosť využiť striedavú starostlivosť a tým tlmieť rozvodové a porozvodové súboje o deti medzi rodičmi. Je žiaľ bežnou praxou, že rodič, ktorému bolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti bráni druhému rodičovi v styku s dieťaťom a je žiaľ bežné i to, že rodič, ktorému bolo dieťa zverené do starostlivosti, dieťa proti druhému rodičovi štvie, ohovára druhého rodiča, či inak psychicky vplýva na dieťa, aby toto dieťa nemalo rado druhého rodiča. Súčasná situácia pri vykonateľnosti rozhodnutí o styku s deťmi je katastrofálna, prietahy v samotnom konaní a prietahy pri výkone rozhodnutia spôsobujú, že vzťah medzi rodičom, ktorý má záujem sa so svojím dieťaťom stretávať a týmto dieťaťom úplne zanikne, resp. oslabí sa tak, že rodič a dieťa stratia záujem tento vzťah vôbec ešte riešiť, pokračovať v ňom, či rozvíjať ho. Zároveň však stratia ďalšiu dôležitú vec - presvedčenie, že štát, ktorého sú občanmi, je pripravený a schopný poskytnúť akúkoľvek ochranu ich zákonným právam. Navrhovaná zmena zákona minimalizuje uvedené riziká - skúsenosti z krajín, kde je v praxi aplikovaná striedavá starostlivosť to potvrdzujú.

V USA sa dlhodobo pohybuje štatistika rozhodnutí súdov o zverení detí do striedavej starostlivosti okolo 20% - striedavá starostlivosť nie je vhodná pre každé dieťa, či pre každého rodiča a preto je asi úroveň 20% možným „stropom“. V Českej republike bolo v roku 2008 iba 4,5% detí zverených do striedavej starostlivosti, avšak toto percento veľmi dynamicky z roka na rok rastie! Na Slovensku bolo v roku 2008 rozhodnutím súdu o zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti ovplyvnený život 11172 detí. Ak by sme vytvorili interval počtu detí, ktorých sa bude približne striedavá starostlivosť na Slovensku každoročne týkať, tak môžeme hovoriť o intervale 4,5% až 20% ročne s tým, že údaj z ČR je stále rastúci!

Rozsah navrhovaných zmien nevyžaduje zmeniť pôvodnú systematiku zákona, ani prijatie nového zákona.

Návrh novelizácie zákona je v súlade s Ústavou, inými zákonmi, medzinárodnými zmluvami a inými medzinárodnými dokumentmi, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Predkladaný návrh novelizácie zákona nepredpokladá zvýšenie nárokov na finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu ani rozpočtov obcí a nezakladá nároky na pracovné sily a organizačné zabezpečenie.

B. Osobitná časť

K Čl. I

K bodu 1 - § 24 ods. 2

Navrhované nové ustanovenie odseku 2 explicitne zakotvuje právo dieťaťa na starostlivosť a výchovu obidvoch rodičov aj po rozvoze, či rozpade rodiny. Právo dieťaťa na starostlivosť obidvoch rodičov má svoj základ v článkoch 3 a 18 Dohovoru o právach dieťaťa s cieľom vytvoriť pre dieťa stabilné pozitívne prostredie aj po rozvoze, či rozpade rodiny. Doteraz mohli rodičia realizovať určitú formu striedavej starostlivosti o dieťa iba vtedy, ak uzatvorili medzi sebou dohodu rodičov a súd ju schválil podľa stále platného § 24 odsek (2) Zákona o rodine: *„Rozhodnutie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností možno nahradiť dohodou rodičov. Dohoda musí byť schválená súdom, inak je nevykonateľná.“* Oproti pôvodnej úprave bude priamo v zákone uvedená striedavá starostlivosť o dieťa, čím bude umožnená striedavá starostlivosť aj vtedy, ak jeden z rodičov blokuje snahu druhého rodiča o uzatvorenie dohody rodičov tým, že s ňou nesúhlasí. Väčšinou je dôvod to, že sa chce pomstiť bývalému partnerovi (ak majú obidvaja rodičia záujem o zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti a súčasne jeden z rodičov nesúhlasí so striedavou starostlivosťou bez toho, že by predložil súdu dôkazy, ktoré by potvrdili škodlivosť striedavej výchovy na dieťa, tak sa jedná s vysokou pravdepodobnosťou o snahu o pomstu druhému rodičovi). Cez striedavú starostlivosť rodič, ktorému by v súčasnosti súd dieťa nezveril do osobnej starostlivosti podľa ešte stále platných „zvykov“, bude môcť v budúcnosti svoje dieťa aj naďalej vychovávať tak, aby to bolo v záujme dieťaťa a aby tak boli lepšie naplnené potreby dieťaťa!

Navrhované ustanovenie odseku 2 je formulované tak, aby mal súd možnosť zveriť dieťa do striedavej starostlivosti. Skúsenosti z Českej republiky hovoria o tom, že súdy iba postupne zvyšujú percento rozhodnutí, ktorými zverujú deti do striedavej starostlivosti. Súdy postupne opúšťajú zastarané myslenie, že matky sú dobrými rodičmi a otcovia sú zlými rodičmi. K tomuto posunu v myslení súdov pomáha i to, že otcovia v Českej republike sa obracajú so svojimi podaniami aj na Európsky súdny dvor v Štrasburgu.

Formulácia *„Ak so striedavou starostlivosťou súhlasí aspoň jeden z rodičov dieťaťa tak súd musí skúmať, či bude takáto starostlivosť v záujme dieťaťa“* núti súd, aby vždy skúmal, či striedavá starostlivosť o dieťa bude v záujme dieťaťa, či by nedošlo k citovému strádaniu dieťaťa, či by rozvoj dieťaťa bol úplný, najmä po stránke citovej, rozumovej a mravnej, pokiaľ by dieťaťu nebola umožnená striedavá starostlivosť. Súd sa musí odvrátiť od sledovania rodových stereotypov u rodičov, či pohlavia rodičov a musí sa vždy zamerať iba na potreby dieťaťa a na to, či budú tieto potreby dieťaťa striedavou starostlivosťou naplnené.

K bodu 2 - § 24 ods. 3

Navrhované ustanovenie odseku 3, vedie obidvoch rodičov k tomu, aby aktívne hľadali vzájomnú dohodu o výchove a starostlivosti o dieťa. Rodič, ktorý nebude ochotný, alebo schopný dohodnúť sa na výchove a starostlivosti o dieťa (pred, či po rozpade rodiny), dáva týmto svojim správaním priestor na vlastnú diskvalifikáciu v konaní pred súdom. Táto formulácia dáva súdom a aj rodičom návod na výkon rodičovstva v tom, že dohoda rodičov je lepšia, než súdne pojednávanie. Očakávaným efektom je i to, že rodičia by mali aktívne hľadať dohodu rodičov o porozvodovej výchove detí za pomoci mediátora, alebo psychológa

a mal by postupne pribúdať počet dohôd rodičov, ktoré budú súdu predložené na schválenie, čím sa zjednoduší a skráti súdne konanie.

Navrhované ustanovenie explicitne zakotvuje do zákona právo dieťaťa na výchovu a starostlivosť zo strany obidvoch rodičov aj po rozvode, či rozpade rodiny, čo je v súlade s čl. 18 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa. Vychovávať dieťa je možné iba vtedy, ak sú otec a matka dostatočne často a dostatočne dlho s dieťaťom. V navrhovanej zmene zákona je zámerne použité spojenie „udržovania pravidelného, rovnocenného a rovnoprávneho osobného styku s obidvomi rodičmi“ pretože súčasná súdna prax v rozhodovaniach vo veci styku otca s dieťaťom nie je o rovnocennom, či rovnoprávnom osobnom styku dieťaťa s obidvomi rodičmi.

Je dôležité dať súdu možnosť, aby o striedavej starostlivosti mohol rozhodnúť aj z moci úradnej. Ak je výchova a starostlivosť o dieťa nielen právom, ale aj prvoradou povinnosťou každého z rodičov, tak potom je na mieste, aby súd s prihliadnutím na záujem dieťaťa (alebo ku konkrétnej jeho potrebe byť vychovávané obidvomi rodičmi) mal možnosť v odôvodnených prípadoch o striedavej starostlivosti rozhodnúť aj autoritatívne.

K bodu 3 - § 24 ods. 4

Uvedené ustanovenie iba formálne spresňuje už v zákone zakotvené právo obidvoch rodičov na primerané informovanie o dieťati. Informácie sa týkajú zdravotného stavu, školských výsledkov a pod.